

MŰKEDVELŐK SZINHÁZA
28. SZÁM
SZERKESZTI: VITÉZ MIKLÓS

FAZEKAS IMRE

A CIRKUSZ

JÁTÉK 1 FELVONÁSBAN

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2022
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár Digitálistartalom-fejlesztési és -szolgáltatási Osztálya
ISBN 978-963-417-468-4 (online)
MEK-20433

Bevezető.

Izgalmas tempóban lüktető dráma a csepűrágó pojácává züllött és gyilkossá lett nyomorult színészlől, aki halálos szorongatottságában, a rémület vacogtató pillanataiban újra rátalál magában az eltemetett színészre, aki kettős játékaival megmenti a maga és szerelmes asszonya életét. A játék sikerül. Üldözőit tévutakra tereli. Az út szabad és az egymásra talált két meggyötört lélek a havas éjszakán át visszaindul az életbe.

Szemjon a lezüllött, szegény bohóc, Natalja a minden nyomorúságon át mellette szerelmesen kitartó asszony. Két életteljes, izzó drámaisággal fűtött alak. Szemjon kettős játékában összpontosul a drámai hatás. Nagyszerűen kell éreztetni a dialógus kettős menetét.

A Sztaroszta vak szerelmes és erőszakos karakter. Őrajta múlik a kenyeret és életet adó kis cirkusz ekzisztenciája. A többi szereplő beleilleszkedik és elősegíti a darab lüktető drámaiságát. Az ittasság jelenete se nem hangos, se nem szertelen. A darab menete az első harmadtól eltekintve, fülledten drámai. Előre érződik a szavak és mozdulatok színén az elközelgő vihar.

A díszlet egy nyomorúságos kis szobát ábrázol. Fontos, hogy rögtön kitessék belőle az oroszországi levegő. Annak az ajtónak, amelyet a végső jelenet alatt betörnek, különös exponáltsága van. Tehát ajánlatos (ellentétben a szerző utasításával), ha ez az ajtó kerül középre, míg a Szemjon szobájába vezető lépcsős ajtó inkább az egyik oldalajtó helyére helyeztetik.

A szerkesztő.

SZEMÉLYEK:

Szemjonovics Szemjon
Mihajlovna Natalja
Nasztaszja
Sztarosza
Alexandris Luka, hadnagy
Szokolszki Grisa, diák
Gurow

*Orosz mezőváros határában szegényesen berendezett szoba, balról, jobbról ajtóval. A jobb-
oldali ajtó a konyhába, a baloldali ajtó az utcára nyílik. Fakorlátos lépcső visz fel a háló-
szobába. Asztal, székek, ablak az utcára. Az ablak mellett kis asztal festékekkel, álhajakkal és
álbajuszokkal. Késő este. A kandallóban tűz ég. A falnál a kazáni szűz képe alatt mécses ég,
olvasó a falon. Kint tombol a szél, erősen esik a hó.*

Mihajlovna, huszonnyolc év körül, nagyon szép asszony, nagyon egyszerűen öltözött, varr. A
tűzre néz, kikiált a konyhába: Nasztaszja!...

Nasztaszja, öregedő cseléd lány, kócos kötényébe törli a kezét, bejön: Itt vagyok, Mihajlovna
Natalja...

Mihajlovna, varr: Rakj fát a tűzre, galambom.

Nasztaszja: Hát bizony... ráfér... *Fát dob a tűzre.* ezt a kis бүдös tüzet is kihúzza a szél!...
Feláll. Átkozott idő!

Mihajlovna, m. f.: Az bizony, galambocskám...

Nasztaszja, fontoskodva: Csak a cirkuszt ne vigye el a vihar!

Mihajlovna, m. f.: Ne ijesztgess, Nasztaszja... A cirkusz erős!... Drótkötelek tartják...

Nasztaszja: Eh... semmit se lehet tudni... Bitang idő!... Az éjjel is vonítottak a farkasok a
Volgán!...

Mihajlovna: A cirkusznak nem történhetik baja... *Maga elé néz.* Nem... De nem is szabad,
hogy baja essék... *Rémülten.* Mi volna, ha még ez is?... Ne beszélj erről, Nasztaszja!...

Nasztaszja, ijedten: A nagy szél miatt mondtam!... De majd csak eláll ez a fene szél is...
Kinéz az ablakon. Eláll bizonyosan, mert nem udvaros a hold. Azon pedig meglátszik. Ha
udvaros, akkor vihar, de ha fénylő, tiszta kék környöskörül, akkor szép idő!... *Közelebb,
biztatva.* Így lesz ez most is, Mihajlovna Natalja!...

Mihajlovna: Istenke adja!... A jó Isten... *Kis csend.*

Nasztaszja, Natalja lábánál: A nagy városban, ott is hallatszik a szél?... Odahallatszik a
mezőkről, meg a tanyákról?...

Mihajlovna, enyhe mosollyal: Oda, oda, galambom... De ott nem félnek tőle az emberek.
Paloták márványfalai, nagy, ragyogó szent kupolák, égig érő tornyok parancsolnak a városban
az éjszakai viharoknak!...

Nasztaszja, ijedten: Nem szabadott volna eljönni onnan.

Mihajlovna: Menekültünk, Nasztaszja!... Csupa meleg, forró reménység volt akkor még
minden, Pétervár!... A Néva befagyott. Csupa fény, csupa ragyogás volt az éjszaka... Mít
tudsz te, Nasztaszja?...

Nasztaszja: Sohse láttam a nagy várost...

Mihajlovna: Akkor... azon az éjszakán vitt el magával Pipacs!... Csak egypár napra... addig, amíg megbékül az apám... Akkor még Szemjonovics Szemjon volt a neve. Színész volt Péterváron. Fiatal, ragyogó!... Láta egyszer a cár is! Szemjonovics Szemjon a színpad szélén állt és földig hajolt a cár páholya alatt. *Boldogan.* És a cár megbiccentette a fejét!... *Kis csend után.* Éjszaka szöktem el Szemjonnal!... A palotánk kapuja előtt várt a trojka és fönt, a kék szobában, az árva palotában, egy szigorú gárda kapitány aludt. Az apám!... Esett a hó... énekelt Pétervár... minden fénylett az éjszakában... Egy nagy, végetérhetetlen piros lángolás volt Newsky Prospekt... Repült a trojka... Dideregtem... sírtam... nevettem... Szemjon az ölébe emelt... Mint egy pelyhet... mint egy reszkető, csodálkozó szemű pillangót... Magához szorított... Két rettenetes... csodálatos kapocs a két karja... A szeme... a fekete szeme, úgy lobogott a szemem előtt, mint két felgyulladt, perzselő tűzű fáklya!... Beszélt hozzám... nem hallottam, miket mondott... csak éreztem, mintha muzsika szólna, mámoros, ujjongó, soha meg nem szünő muzsika... *Kis csend.*

Nasztaszja:... Muzsika!...

Mihajlovna: Szöktünk... Elszöktünk a városból... Már csak roskadó palánkok intettek felénk... Gacsinában várt a pap... és tovább... tovább... messze... mindig messzebb a várostól... kicsinyke tanyák, vonító kutyák... köd... hó... és valahol magasan, nagyon magasan fölöttünk - a hold...

Nasztaszja, ámulva: Szép volt... Nagyon szép... *Kis csönd.*

Mihajlovna: Reggelre asszony voltam... Szemjon felesége!... Vasárnap volt... hideg, kemény délelőtt... citera szólt a kertben... Úgy szitált át a citera hangja az ablak olajos papirosán, mintha gyöngyszemek peregtek volna a piros, kinyílt szívembe... Nasztaszja!... *Csönd.*

Nasztaszja: Mesélj még... Mihajlovna Natalja...

Mihajlovna: Napok, - csókok... hetek, - csupa ölelés!... Azután az első remény: visszamehetünk!... Pétervár!... A színház!... *Kis csönd.* Nem... nem... Hiába minden... Kerestetett bennünket az apám. Egy-két barátunk, akik még jók voltak... eljöttek hozzánk... figyelmeztettek... Meneküljünk!... Tudtuk... már tudtuk, hogy nincs irgalom... *Borzadva.* Szibéria!...

Nasztaszja, megborzong: Szi-bé-ria!...

Mihajlovna, izgatottan: Tovább!... Tovább!... Mindig messzebb a várostól... Gyalog... kocsin... Korcsmák padlója... padlások szalmája. Már nem Szemjon... már nem Szemjonovics!... Már csak egy tépett, rongyos kóceví!... *Felsír.* Pipacs!... A korcsmák alacsony falai között szállt a füst... A gőzben, a piszokban, a mocsokban táncolt Pipacs!... Egy-két kopek... Egy kis bor... Jóságos isten... *Kis csönd.*

Nasztaszja: És... és a cirkusz - Mihajlovna Natalja?

Mihajlovna: Már akkor mindennek a végire jártunk... Nem volt más választás... A cirkusz!... *Keserű mosollyal.* Elindultunk a nap felé és a mocsarak köde... *Sóhaj.* Mit tudsz te, Nasztaszja? *Kopognak.* Nézd meg, ki az?...

Nasztaszja, egy kissé kinyitja a baloldali ajtót, hátraszól: A Sztaroszta Gurowja... *Kifelé.* Bujj be!

Gurow, nagy szakállal, öregedő, didereg: Jó estét kívánok... aranyoskáim. Ivanics Pjotr küldött... *A kosárra mutat.* egy kis bor...

Mihajlovna, varr: Tedd oda... az asztalra...

Gurow, rakja: Igenis... instálom... igenis... *A lábával topog, a kezeit fujja, a karjait lóbálja. Hideg az idő!... Olyan elhagyatott a mező, mint... mint egy kopasz, fehér temető!... Fölemeli a kosarat. Zavartan nagyokat pislogva. Üzent is valamit Ivanics Pjotr... Hogy aszongya: Mondd meg Gurow Mihajlovna Nataljának...*

Mihajlovna, nyersen: Nem érdekel. Elmehetsz!

Gurow, vállatvonva: Hászén nekem mindegy... Egészen mindegy... *Az ajtóban. Mulatságos jóéjszakát kívánok!... El.*

Mihajlovna, elkeseredve: A sztarosztá!...

Nasztaszja, röhög: Az a vén hülye!... Azzal a hordó hasával!... Tyhü, ha azt eccer megcsapúnák, két napig folya belüle a bor!...

Mihajlovna, elkeseredve: Mégis nagy úr!... Egy szavába kerül és mehet a cirkusz!... Ha nem így volna, régen kiadtam volna az útját!...

Nasztaszja, elkeseredve: Csak nevettem délután is... Nagyon ki teccett csúfúni!... Avvót csak a jó, hogy ő meg mulatott csak rajta!...

Mihajlovna, nevetve: Tudod, galambom, ez a hülye azt hiszi „hogy”, pedig nagyon is: „dehogy”!... És ha mindjárt maga az Istenke volna!... *Utálattal.* Egy... egy ilyen!... *Felzengve.* És ha nagyobb úr volna magánál a cárnál... ha szebb volna a ragyogó csillagoknál!...

Nasztaszja, a plafondra meresztett, áhitatos szemekkel: Hej... hej... Krisztuskám... Máriácskám! Szemjonovics Szemjonocskám!... Én tudom csak!... *Maga elé mered, vágyódva.* Ha nekem eccer... ha nekem eccer egy ilyen!... *Szájára üt.* Nagy marha vagy te, Nasztaszja!... *Kis csönd.*

Mihajlovna, jókedvűen: Még mindig szerelmes vagy az uramba?

Nasztaszja, ijedt, halk, felzüppögő sírással kisiet a szobából.

Szemjonovics, felgyűrt, behavazott kabátban belép, dühös, ordít: Ki volt itt?...

Mihajlovna, már az asztalnál ül és varr: Mondj előbb jóestét, azután megmondom, Szemjon!...

Szemjonovics, m. f.: Ki volt itt?

Mihajlovna, nyugodtan: Nasztaszja volt itt.

Szemjonovics, ledobja a kabátját, alatta a clown ruhája: A barátnőd!

Mihajlovna, m. f.: A... cselédem!

Szemjonovics, ordít: Azért vihogtok itt együtt!... Mi?

Mihajlovna, varr, nem felel.

Szemjonovics, m. f.: Kérdeztelek.

Mihajlovna, m. f.: Nem hallottam...

Szemjonovics, ordít: Ordítsak talán?

Mihajlovna: Beszélj egészen halkan, akkor meghallom...

Szemjonovics: Kint ordít a szél, csikorog a hó... és nékem ott kell ugrálnom a ponyvák alatt... Igy, egy szál fehér lepedőben... Phi... dögöljetek meg!... *Nagyot fúj.* Itt ül a meleg szobában... Kinevet... *Ordít.* Halkan beszéljek?...

Mihajlovna, nyugodtan: Halkan!...

Szemjonovics, nehezen: Hát úgy is jó... Rendben van... *Ordít.* Tedd le azt a varrást!...

Mihajlovna, leteszi: Már letettem...

Szemjonovics, csöndesebben: Ki volt itt ma délután?...

Mihajlovna: Tudod, mért kérded?

Szemjonovics, emelt hangon: Ki volt itt ma délután?!

Mihajlovna: Ivanics Pjotr volt itt ma délután...

Szemjonovics, felordít: A sztaroszta!...

Mihajlovna: Ő volt itt. A sztaroszta. Igen. Ő.

Szemjonovics: Miért volt itt Pjotr?

Mihajlovna, dacosan: Mert a kedve tartotta...

Szemjonovics, üvöltve: Akinek a kedve tartja, az idejöhet... mi?...

Mihajlovna, Szemjonra néz, indulatosan: A sztaroszta kedve tartja a cirkuszt. Ha rossz a sztaroszta kedve, nincs cirkusz!... *Egy kis csönd, azután felcsattan.* De meg aztán ugyancsak nem ártana, ha megerőltetné egy kissé az emlékezőtehetségét!... Ti... igenis ti dobhatok a sztaroszta elé... Mentsem meg én a cirkuszt!...

Szemjonovics: Ki!?... Mi?...

Mihajlovna: Te, a többiek, a gyerekek, mind!... mert így van... Amikor jöttünk... haha, jöttünk!?... Vánszorogtunk... lefagyott a lábunk... Perkov alatt esett ló husát ettük... Úgy jöttünk! Egyik faluból a másikba... Sehol megállás, sehol egy kis pihenés... Minden reményünk ez a kis rothadt város!...

Szemjonovics: Regény!... Regény!...

Mihajlovna: Regény?... Igen, a Nikoláj halála, az is csak regény?... Az a szerencsétlen, kint a havon... megmerevedve... a nagy, kitágult szemeivel, amik az eget nézték!... Esett a hó... *Megborzadva, elfulva.* Csákánnyal vágták a sirját a perkovi temetőben... Olyan kemény volt a föld, mint a csont!...

Szemjonovics: Már annak jobb... Sokkal jobb!

Mihajlovna: De mi itt maradtunk!... A gyerekek... az asszonyok... *Egy kis csönd, elkeseredve.* Úgy értünk ide, mint a kísértetek... *Felkiált.* A sztaroszta kirugott benneteket!

Szemjonovics: Gazember!

Mihajlovna: Az, de sztaroszta!... *Kis csönd.* Ott álltatok a hivatal előtt... A behavazott jegescsapos kordék... Elapadt lovak... Jött a szél... Kémények füstöltek... Ott álltatok... Ki mert valamit?... Senki!

Szemjonovics: Senki... hm...

Mihajlovna: Néztetek... bámultatok csak... Igen... így volt... Ha százszor is elfelejtetted, mégis így volt... Se jobbra, se balra. Nikoláj árvái hangosan sirtak... te az öklödet emelgetted... Hát igaz... igaz... Nem szóltál... egy szóval sem mondtad, de rámnéztél, parancsolt a szemed... A többiek is mind... a könnyeiken keresztül... a sóhajtásaikkal!... Akkor indultam én a sztarosztához... Tudtad, jól tudtad!... Nem tartottál vissza!... Odaálltam, elibe álltam... Dült belőle a pálinka szaga... Letérdeltem elejébe a földre, úgy kértem... Sirtam, jajgattam... Hát igen... gondolhatta... hihette... Mit tudom én!? Megadta az engedélyt... Azóta jár ide, azóta

kerülget... Ismered őt, de engemet is ismersz!... Igen, híres, nagytorkú Szemjonovics Szemjon, elhihetted, hogy nem nagy öröm!

Szemjonovics: Elég volt!...

Mihajlovna: Bizony, elég volt!... *Felsír.* Egy Szemjonovics Szemjon meg meri gyanúsítani a feleségét ezzel a... Szégyen, gyalázat!...

Szemjonovics, zavartan: De nagy a hangod!... De nagyon nagy...

Mihajlovna, m. f.: Nagy, mert az Igazság hangja!

Szemjonovics: Haha!... Igazság!... Csak egy igazság van, galambom, - egyetlen egy... Az, hogy - nincs igazság!... Harminc ember, tizenkét gyerek, három ló, egy elefánt, - ez a cirkus!... A nyomor, a bűn... az éhség... a fagy!... Ez az igazság!... *Fölemelt ököllel.* Bitangok!... Mind!... Az egész világ!... *Föllázadva.* Miért?... De miért?... Bitangok!... Mind... Mindenki!... *Halálos elkeseredéssel.* Pipacs!... Én!... Kócot eszik és bukfcencet hány a vontatók előtt!... Pipacs!... Én!... Itt... így... Itt ragyogok Perkov alatt, egy rühes, veszett kutya!... Én, én, aki egyszer Szemjonovics Szemjon is voltam... Te tudod, te láttad őt!... Hamletet... a királyfit, arany kardjával Romeot... Cristiánt a holdfényben... *Felzokog.* Engemet!...

Mihajlovna, vergődve: És minden miattam!... Hogy idejutottál!... Miért mondd?... Miért?...

Szemjonovics, lassan magához tér, az asszonyhoz lép, melegen, szenvedve: Bocsáss meg, Nataljám... drágám, egyetlenem!... Minden szenvedésért, minden nyomorúságért megvigasztal az, hogy itt vagy mellettem!... *Elkeseredve.* Durva a szám, mocskosak a szavaim!... A fagy, a szenvedés, minden rossz, ami kettőnket ért és itt... itt... belül... itt... itt, valami iszonyú kéz rázza a szívemet és nem engedi el!... *Felhördül.* Micsoda ut az én utam!

Mihajlovna: Kenyerünk van, Szemjon...

Szemjonovics: A kenyér! Hahaha!... Minden csak érte!... A könny, a vér... minden... Hol itt az igazság?... Miért él az ember? *Kis csönd.* Fölemelném a két öklömet... szétzúznám ezeket a falakat, a várost... az egész világot...

Mihajlovna: Az első szilánk a te ereidet tépi szét!...

Szemjonovics: Meghalok, de tudom, hogy miért?...

Mihajlovna, csendes jósággal: Melletted vagyok, Szemjon... Együtt járjuk ezt az utat...

Szemjonovics, székbe roskad, fáradtan, nehezen: Ugy gondoltam valamikor... persze, gyerek voltam még és akkor álmaim is voltak!... Ugy gondoltam: gyöngé, selymes levelű virág az ember, a kertésze a Jóisten... Behunytam a szememet, úgy néztem befelé a lelkembe és boldog voltam, könnyeket sírt a boldogság az arcomra... Ember!... E-m-b-e-r!... Nincsen nagyobb és nincsen szebb semmi sem!... Egy kicsinyke világ... Magamban hordom... Én vagyok... Én!... A kezem!... Néztem a kezemet... Kit simogasson?... A szemem... kiért sírjon?... A lábam... ki után szaladjon?... A hangom... kiket dicsérjen?... Meg kell állítani az embereket az utcán... köszönni kell nekik... megkérdezni: hogyan aludtál?... víg vagy?... szomorú vagy?... segítek bátyuskám? Meg kell mutatni nekik a ragyogó eget... a zöld mezőket... a friss vizeket... Ember!... E-m-b-e-r!... Testvérek!... Az én testvéreim!... *Hirtelen felugrik, végtelen elborulás-sal.* Le kell ütni őket!... Ha nincs fegyvered... a pusztá öklöddel!... Testvér?... Haha!... Kutya!... Vadállatok... Megnőtt a gyerek!... Egyedül áll... Véres ködbe borul körülötte a világ... Hol a kertész?... Hol vannak a virágok?... Itt... itt... a mocsokban... a pusztulásban... itt?... Hol?... Seholy!... Viszi őket egy világ orkánja... betemeti őket a futó homok... halálba dermeszti a fagy!...

Mihajlovna: Nem... nem szabad így!...

Szemjonovics: Nem szabad?... Mit tudom én?... Hát mit szabad?...

Mihajlovna: Azt kérdezd, Szemjon, hogy mit muszáj?... A sorssal kell, a sorssal muszáj megbékülni, Szemjon... Fiatal vagy még és erős...

Szemjonovics: Hol van az erőm?... Hol van a fiatalságom? Minden, minden: erő, fiatalság, álom, szerelem: - egy darabka kenyér!... Haha... kenyér!... Ez... minden csak ez az egy szó... Egy rettenetes, szörnyű oltár, zabból és korpából... Fiatal, élő izmokat áldozunk rajta!... Eh... butaság... Nem, nem tűröm tovább... Elég volt!...

Mihajlovna: Neki mégysz a szekrénynek... Feldöntöd!... És?... Betöröd az ablakot? Egy ember a perkovi határban föllázad!... Nem türi!... Mit nem türsz?... Mit tehetsz?...

Szemjonovics, magánkívül: Mindent!... Mindent!... *Az asztalra néz, látja a bort, elakad a szava, hirtelen felordít.* ...Hát... hát ez mi?!...

Mihajlovna: Ma van a sztároszta születésnapja!...

Szemjonovics, döbbenve: Na és?...

Mihajlovna: Itt akarja megünnepelni... Ő küldte a bort...

Szemjonovics, felordít: Haha!... Piros bor!... Piros szerelem!...

Mihajlovna: Kenyér!...

Szemjonovics, Mihajlovna Natalja elé lép, furcsán: Hát... hát így is jól van... Ugy vigyázz!... *Nyomatékosan.* Szemjonovics Szemjonnak két szeme van... Szemjonovics Szemjonnak két füle van... Jól lát a szemem... jól hall a fülem... Ezt aztán ne felejtsd el Mihajlovna Natalja!...

Mihajlovna, jóságosan: Ezt sem felejtsem el és azt sem, hogy át kell öltöznöd!... *Kint szán-csörgő, ijedten.* Már itt is vannak! És te nem öltöztél át...

Szemjonovics, m. f.: Fulladjanak meg! *Kopogás.* Szabad!

Sztároszta: Jó estét, csillagocskáim!...

Szemjonovics: Isten hozott, atyuska!

Sztároszta: A szánkó hozott, Szemjonocska, a szánkó... hehe...

Alexandrics Luka, hadnagy: Jó estét!

Szokolszki Grisa, diák: Jó estét!

Szemjonovics: Isten hozott benneteket. Üljetek le... Töltsetek... Igyatok!...

Sztároszta, Mihajlovna Natáliához lép, édeskésen: Kezedet csókolom... Mihajlovna Natalja!... *Szájához emeli Natalja kezét.* A hófehér... kis kacsóidat... *Hosszan csókolja.*

Szemjonovics, aki odafigyelt, hirtelen a sztárosztához: Vigyázz, mert odafigy a szád!

Sztároszta, zavartan Szemjonovicsra mutat, erőltetett nevetéssel: Haha... te, Alexandrics Luka... Grisa!... Nézzétek... A pojáca!... Haha!... *Szemjonhoz.* Itthon is - galambocskám?... Itthon is?...

Szemjonovics, visszafojtott dühvei, erősen: Csak itthon... atyuska!

Mihajlovna, hirtelen közbevág: Szokoljszki Grigorjevics!...

Grisa: Parancsolj, asszonyom!...

Mihajlovna: A... azt olvastam a Vremjában, hogy bezárták a moszkvai egyetem kapuját...

Grisa, élesen: Nem tesz semmit, Mihajlovna Natalja... Ha nem nyitják ki, - felrobbantjuk!

Sztaroszta, *kardjához kap, ordít*: Grisa!...

Grisa, *nevetve*: Felrobbantjuk a kaput!... Nem kell megijedned, atyus... Persze, egészen más volna, ha nem a kapuról, hanem a - fejedről volna szó!... Pedig hát a kapu... az csakugyan nehezen pótolható!...

Nevetés.

Sztaroszta, *m. f.*: Nagyszájú diák!...

Szemjonovics: A diákoké a jövő!...

Grisa, *poharat emel*: A mi jövőnkre! *Isznak.*

Sztaroszta, *dühösen*: Ha sokat ugatsz, lógni fogsz, Grisa!... Én mondom!

Grisa: Az meglehet... Majd ugatnak akkor helyettem mások... *Poharat emel.* Ezekre a másokra, atyuska!... *Isznak.*

Sztaroszta, *leteszi a poharat, fenyegetően Grisához*: Te Grisa!...

Mihajlovna, *békít*: Ó, atyuska, Szokoljszki Grigorjevicsra nem szabad haragudnod. Már ő ilyen. Nagy a szája, de az csak arra jó, hogy minél több bor csússzon le rajta! *Nevetés.*

Alexandrics Luka: Tiszti becsületszavamra, Grisa helyre legény!... A legjobb katona lesz belőle... Bátor, szemtelen és álmodozó!... Haha... Ágyútöltelék!... *Poharat emel.* Az ágyúra, melyet a diákkal töltenek! *Isznak.*

Sztaroszta, *poharat emel*: A borra, hogy soha ki ne fogyjon!

Alexandrics Luka, *poharat emel*: Ivanics Pjotr élete gyertyájára, hogy soha ki ne aludjon!... *Éljenzés. Isznak.*

Szemjonovics, *poharat emel, Mihajlovnára és Sztarosztára néz*: Különös hangon: Az asszonyokra, akik - nem csálnak és nem hazudnak!

Grisa és Luka, *fölemelt pohárral kocint*: Éljen!

Sztaroszta, *Mihajlovnát nézi, nem kocint.*

Szemjonovics, *Sztarosztához, furcsán*: Te... nem iszol... Ivanovics Pjotr?

Sztaroszta, *zavart*: E... hehe... persze... az - asszony!... *Fölemeli a poharat.*

Szemjonovics, *erősen néz a Sztaroszta szemébe. A poharak összekoccannak. A Sztaroszta pohara a földre esik. Pillanatig zavart csend. Furcsán*: Azt tartja a babona, Ivanovics Pjotr, hogy utoljára iszik az, ki először ejti el a vörös borral telt poharát!...

Sztaroszta: Haha... butaság... butaság!... Bort!... Bort!...

Alexandrics Luka: Hagyjuk most az ivást!... Énekelj, Pipacs!...

Grisa: Énekelj, Szemjonocska... énekelj!...

Sztaroszta: Te, Luka, légy szives, szólj ki Gurownak... Ha megjön a perkovi sztaroszta... vezesse be ide hozzám...

Alexandrics Luka, *kifelé*: Dimov?

Sztaroszta: Az hát, igen, Dimov!... Az... *Utánakiált.* Dimov!...

Szemjonovics, *gitárt vesz a kezébe. Feszült csend. Ének.*

Pierrott és Pierete,
Az erdőben jártak,
Bent az erdő sűrűjében
Egy nagy fát találtak.
Pierot szólt: Pierettem,
Állj csak meg, te drága,
Véssünk egy szívet emlékül
Be ebbe a fába!...

Pierot és Pierette,
Pierot és Pierette.

Pierot szólt: esküdjünk meg
E szívre mi ketten,
Egymást soha meg nem csaljuk,
Drága Pierettem!...
Pierette szólt: Ha megcsallak,
Ime, itt a penge,
Amivel e szívet vésted,
Szúrd ezt szívembe!...

Pierot és Pierette,
Pierot és Pierette.

Hát amint a nap leszállott,
Hallga, másnap este,
Pierot ott kinn az erdőn
A fát megkereste.
Kést szorongatott a marka,
Bujt bukdosva, szökve,
Ment a fához és a kést
A fán a - szívbe döfte!...

Pierot és Pierette,
Pierot és Pierette...

Sztarosza: Bravó, Pipacs!... Bravó!...

Mihajlovna, elragadtatással: Pompás voltál, Szemjon!...

Grisa: Istenemre, színész!... Kész színész!... Te, Pipacs... miért nem vagy te színész?...
Nevetés.

Szemjonovics, dühösen: Mit röhögtök?... Grisa igazat mondott!...

Sztarosza, nevet: Haha... színész!... Ez a pojáca!

Szemjonovics, m. f.: Miért?... *Ruhájára mutat.* Mert ez a rongy?... *Fájdalommal.* Mit tudtok ti?

Grisa: Ha neked volnék, Pipacs, itthagynám ezt a rühes bandát... *Elragadtatással.* Moszkva!... Pétervár!... *Nevetés.*

Szemjonovics, vérbeborult szemmel: Gyertek... gyertek fel a szobámba... Ott a színlap... Rajta a nevem... Az igazi nevem!... Szemjonovics Szemjon!... Nem Pipacs!... *Ordít.* Színész!... Művész!... Hamlet!... Romeo!... *Indul.*

Alexandrics Luka: Elhisszük, Pipacs!... Igyunk inkább...

Szemjonovics: Semmi, „elhiszük”!... *Az asztalhoz rohan, felordít.* Ha nem jöttök azonnal!...

Alexandrics Luka: Ha muszáj?!...

Szemjonovics, a lépcső felső fokán: Rajta a nevem... Szemjonovics!... *El, a többi utána.*

Sztaroszta, megfogja Mihajlovna kezét: Mihajlovna... Natalja...

Mihajlovna, fojtott hangon: Mit... akarsz?...

Sztaroszta: Maradj itt!...

Mihajlovna: Megörültél?...

Sztaroszta: Igérd meg... igérd meg, hogy holnap eljössz hozzám!...

Mihajlovna, undorral: Engedj el... Örült!...

Sztaroszta, egyre izgatottabban: Igérd meg!...

Mihajlovna, belevág: Disznó... részeg disznó... *Fel akar szaladni.*

Sztaroszta, elkapja: Itt maradsz!...

Mihajlovna, dulakodva: Kiáltok!... Engedj!... Engedj!...

Sztaroszta, átöleli: Te... te!...

Mihajlovna, birkózik: Gazember!... Én Szemjon asszonya vagyok!... Csak Szemjoné! *Ellöki.* Kotródj!...

Sztaroszta, elkapja, zihálva: Ruhákat!... Amit akarsz!... Gyémántokat!

Mihajlovna, m. f.: Engedj, bitang!... Engedj!...

Sztaroszta, szorosan öleli: Szeretlek... Natalja... Szeretlek!...

Mihajlovna, sikolt: Gazember!...

Szemjonovics, fent a lépcsőkön. Áthajol. Lerohan, a lépcsők felénél átveti magát a korláton, elkapja Sztarosztát: Aljas... gazember!...

Sztaroszta, rémülten: Szemjon... Szem... Szemjonocskám!...

Szemjonovics, elkapja a Sztaroszta nyakát: Megdögölsz, kutya!... *Ledönti.*

Sztaroszta, rémült rikácsolással: Segítség!...

Alexandrics Luka és Grisa, lerohannak a lépcsőkön: Szemjon!...

Mihajlovna, sikoltva: Szemjon!... Egyetlenem!...

Szemjonovics, a Sztarosztán térdel: Most... most!...

Alexandrics Luka és Grisa, letépi Szemjont.

Szemjonovics, a falhoz dül és zihál.

Sztaroszta, lassan föltápaszkodik, tántorogva előrejön.

Grisa, simogatja Szemjont: Szemjonkám!... Drágám!... Ne bánts!... Ötvenéves a kutya!...

Szemjonovics, fúj, zihál, felordít: Ez... ez a bitang! *Felüvölt:* Pusztulj, mert széttiporlak!...

Sztaroszta: Igy... Egy... egy ilyen kis kedvesség miatt!... E... egy... ilyen kis...

Alexandrics Luka, felcsatolja a kardját: Gyere, Pjotr!... Be vagy rúgva!

Sztaroszta, Lukához: De... de... kérlek... semmi... Istenemre... semmi!

Szemjonovics, *feltépi az ajtót, kifelé mutat*: Ki innen!...

Sztaroszta: Hol... hol... a... sapkám?...

Grisa, *odadobja*.

Sztaroszta: A kabátom!...

Alexandrics Luka, *rásegíti*.

Sztaroszta, *elindul, megáll*: Egy... ilyen... szép... este... Egy... ilyen *Szemjonra mutat*. Torz... *Rikácsolva*. Egy ilyen pojáca!...

Szemjonovics, *m. f.*: Kotródj!...

Sztaroszta, *az ajtóban*: Egy ilyen torz!... Egy ilyen pojáca!...

Szemjonovics, *utána rohan, de a sztarosztát a hadnagy és a diák védi*.

Alexandrics Luka: Hagyd, be van rúgva!...

Grisa: Azonnal visszajövünk!... *Mind el*.

Szemjonovics, *az ajtóhoz támaszkodva áll, teljesen feldult*.

Mihajlovna, *reszketve, sírva*: Szemjon!...

Szemjonovics, *tompán, nehezen. A felső ajtóra mutatva*: Menj föl a szobába!...

Mihajlovna, *elindul, hirtelen, m. f.*: Szemjon!...

Szemjonovics, *dühvel*: Fölmenni!...

Mihajlovna, *lehajtott fejjel, sírva fel, a lépcsőn*: Szemjon... én...

Szemjonovics: Azt mondtam!...

Mihajlovna, *el*.

Szemjonovics, *lehajtja a fejét, sóhajt*.

Csend. Kint dolgozik a szél.

Nasztaszja, *rémülten belép*: A... a... Sztaroszta... a...

Szemjonovics, *lehajtott fejjel, fáradtan*: Mit akarsz vele?...

Nasztaszja, *fölemeli a fejét, ideges*: Nyögd ki már!... Mit, odakint?

Nasztaszja, *gyorsabban, elfúlva*: Meglátott... rámkajátott, aszonta, Nasztaszja... te Nasztaszja... te Na...

Szemjonovics, *előre dül, ordít*: Belédrúgok!...

Nasztaszja: Mondd meg... aszonta: mondd meg a gazdádnek... *Keresztet vet*.

Szemjonovics, *felugrik, megrázza Nasztaszját vállán, rémülten*: Mit?... Mit mondj meg?...

Nasztaszja, *levegő után kapkodva*: A... a... cirkusz!...

Szemjonovics, *felüvölt*: A cirkusz?!...

Nasztaszja, *m. f.*: Holnap... a cirkusz... holnap el kell menni... holnap fel kell szedni!

Szemjonovics, *mint akibe tagló csapott, elengedi Nasztaszját hebegve, tébolyodott rémülettel*: A... a... cirkusz! A gyerekek!... Holnap... Ezt... Ezt... mondta... ezt... *Balkezével az asztalra támaszkodik. A kéz tovább siklik, egy kést markol, a kéz fölemelkedik, a kés Szemjon szeme elé jut. Szemjon egy pillanatig irtózáttal bámul a késre. Hirtelen meglóbálja a kést. Felordít.*

Hogy ő!... Hogy!... Üvölt. Az Isten... irgalmazzon!... *Egy pillanatig tántorogva áll, hirtelen felrántja a szoba ajtaját, kint tombol a szél, kirohan.*

Nasztaszja, sikolt, őrjöng: Szemjonovics... Szemjon!... Szemjonovics... Szemjon! *Az ajtó felé bukdácsol.*

Mihajlovna, fent az ajtóban reszketve, rémülten: Nasztasz... Nasztaszja...! *Lerohan. Naszt... Rázza, cibálja Nasztaszját.*

Nasztaszja, kifelé mutat: O... ott... arra... ott...

Mihajlovna, m. f., ordít: Beszélj! Beszélj!

Nasztaszja, m. f.: A kés... Szemjon... a cirkusz!... *Messziről üvöltés, lövések, felsikolt, didegve összegörnyed, beszélni akar, nem tud, keresztet vet, kirohan.*

Mihajlovna, egyedül, leroskadva a kazáni szűz előtt.

Nasztaszja, berohan, csupa rémület: Meg... megölte... a Sztarosztát!... Leszurta!... Kergetik!... A réten... A réten!... *Kiabálás, lövések.*

Mihajlovna, a nyitott ajtóban, ordít: Szemjon!... Galambom!... *El.*

Nasztaszja, feláll, fogvacogva, nyöszörögve: Sz...e...e...m...j...o...n Sze...m...j...o...o...n! *Kitántorog, a szín egy pillanatig teljesen üres.*

Mihajlovna hangja, messziről sikoltva: Szemjon!... Szemjon!...

Szemjonovics, beugrik az ablakon, zihál, teljesen eltorzult, hörögve, fogcsikorgatva: Nesze... cirkusz! Nesze cirkusz... *A késre néz, undorral eldobja. A zaj közelebből hallatszik. Szemjon felfigyel. Rémülten rohan a konyhaajtóhoz, onnan vissza a baloldali ajtóhoz, bezárja, felhördül. Végem!... Végem van!... Rémült. Hirtelen merően maga elé néz, az arca felderül, lerugja a fehér cipőket, fekete nadrágot, csizmát húz és fehér ingplaszttront vesz fel.*

Hangok, a ház előtt: Itt... Erre!... Láttam!... Befutott!... Vigyázz!... Csak vigyázva!...

Szemjonovics, teljes erővel az ajtóhoz feszül.

Hangok, kint: Bezárkózott a bitang!...

Mihajlovna hangja, sikoltva: Szemjon... Szemjonocskám!...

Szemjonovics átöltözködése és kettős játéka következik itt. Két szerepet játszik: I. és II. Szemjont.

II. Szemjonovics: Segítség!... *Mint akit fojtogatnak. Segítség!...*

Egy hang: A törvény nevében!

Másik hang: Add meg magad, Pipacs!

II. Szemjonovics: Megöl!... Emberek!... Segítség!... Jaj... Jaaj!...

Egy hang: Ki vagy?... Beszélj!...

II. Szemjonovics: Jaj! Dy... Dymov... Az... az vagyok! Megöl!... Megfojt!...

Egy hang: Hazudsz!... Hazudsz!... Pipacs van odabent...

II. Szemjonovics: Ó is!... Ó is... itt van... elfogtam... jaj... jaaj... megöl! Segítség!...

Másik hang: Szúrd le... Lődd le... Gyilkos!...

Mihajlovna hangja, rettenetes sikollyal: Szemjon!... Szemjon!...

Másik hang, parancsolva: Vigyétek el!...

Mihajlovna, akit visznek, sikolt: Hagyjatok!... Kutyák!... Az uram!...

I. Szemjonovics, ordít: Nem adom olcsón!... Nem adom!...

II. Szemjonovics: Segítség!... Jaj!... E-m-be-rek!... *Kintről feszítik, vágják az ajtót. Törjétek be!...*

I. Szemjonovics, őrzöngve: Meghalsz kutya... Mindenki meghal!...

II. Szemjonovics: Irgalom!... *Recseg az ajtó.*

Egy hang: Dymov!... Egy pillanat!... Tarts ki... Ne hagyd!... Ne hagyd!

I. Szemjonovics, a láthatatlan ellenséghez: Döggölj meg!...

II. Szemjonovics, állati üvöltéssel: Megszúrt!... Meg... Meghalok! *Teljesen átmaszkirozva lebukik a földre. Az ajtó bedűl, berohannak.*

Első csendőr: A... törvény... *Körülnéz. Hol?... Itt!...*

Második csendőr: A gazember!...

Első csendőr, Szemjonhoz: Hé!... Te!... Élsz?...

Szemjonovics, egy kissé felemelkedik: Élek!... *Visszaesik.*

Első csendőr, felemeli, nézi: Ki vagy?...

Szemjonovics, elhalóan: Dymov... Dimitrij... Perkovból jöttem... itt!... Jöttem... Elfogtam... Leszúrt!... *Lehanyatlík. Meghalok!...*

Első csendőr: Hol?... Merre ment?... *Megrázza Szemjont. Beszélj!...*

Szemjonovics, a konyhaablakra mutat: Ott... az ablakon... arra... arra!...

Első csendőr: Ott... emberek... arra!...

Második csendőr, az ajtóra mutat: Erre gyertek... ott magas az ablak!... *A zsandárokhöz: Töltsetek!... Gyertek!... El a jobb ajtón.*

Első csendőr: Le kell löni!... *El.*

Grisa: Nanana!... Vadállatok!... *El.*

Luka, lehajol Szemjonhoz: Segítsek, bátyuskám?...

Szemjonovics: Ne... nem... Utána!... Szaladjatok utána!... Megölni!...

Luka: Attól ugyan ne félj... az meglesz! Haha! Az igen!... *El.*

Szemjonovics, egyedül marad, ijedten felugrik.

Mihajlovna, berohan, magánkívül, meglátja Szemjont, nem ismeri fel. Szemjonhoz rohan. Sikoltva: Dymov!... Nem ölt meg?... Élsz?...

Szemjonovics, nem érti: Élek?... Én?...

Mihajlovna, m. f.: Esküszöm neked Atyuskám a kazáni Szűzre, esküszöm, nem élem túl az uram!...

Szemjonovics, most eszmél csak rá, hogy a saját felesége sem ismerte fel. A halál torkában új játékba kezd: Gyilkolt az urad!... Embert ölt!...

Mihajlovna, térdén: Mentsd meg!... Te nagy úr vagy!... Perkovi Dymov!... Egy jó szavad, egyetlen egy!... Nézd, így, a térdemen... előtted, a vérző mellekre könyörgök, mentsd meg!...

Szemjonovics: Gyilkolt!...

Mihajlovna: Egy jó szót, egyetlen egyet!... Nem tudjátok, mennyit szenvedett; ki volt és mi lett belőle!... A legnagyobb volt, a legtöbb, művész, szent, egyetlen, minden!... Te élsz, te tudod, hogy milyen szép az élet, milyen szép minden pillanat! Mentsd meg!... Mentsd meg!...

Szemjonovics: Az Isten nagyobb úr... Irgalmazzon ő!...

Mihajlovna, felsikolt: Kutyák vagytok, véresszájú farkasok!...

Szemjonovics: Nincs menekvés!... Egy golyó eléri!... A fehér havon egy halott, az - urad!... Nézi az eget és nem látja!... Hivod és nem hallja a hangodat!...

Mihajlovna, mint egy tébolyodott: Ember vagy?...

Szemjonovics: A sátán!... Fekete... Jött... Hogyan?... Két kecskelábon, át a Szarmatán. Hol égett fák és elhervadt fűvek. Nem ébredtek már hajnal harmatán!

Mihajlovna, rémülten: De... de... ki vagy te?... Ki vagy... te?...

Szemjonovics, egyre közelebb a rendes hangjához, de egészen lángolva, egészen fent:

Hol ólmos volt az ég, mint hullt sasok szeme,
Törött opál, véres és fény nélkül való!

Saját hangján, diadalittasan.

És Szergej Pavlevics meghalt e hajnalon
S nevetett Brij, a kártyás, vén csaló!

Mihajlovna, sikolt: Te... Te?... Irgalom!...

Szemjonovics, csupa mámor: Én!... Én!... Szemjon!...

Mihajlovna, m. f.: Játszik az Isten!...

Szemjonovics: Én, én játszottam!... A legszebb szerepem!... Most, újra, itt!... *Egészen az asszony mellett, végtelen izgalommal.* Esküdj, esküdj... jó voltam?... Esküdj!... *Hirtelen az előbbi pózban.* Hol ólmos volt az ég, mint hullt sasok szeme, törött opál... *Messziről lövés hangja.*

Mihajlovna, rémülten: Szemjon, a csendörök!...

Szemjonovics, m. f.: Nem ismertél rám!... Igaz?... Igaz?... Mondd, akarom, esküdj!... *Könyörögve.* Te sohasem hazudtál, mindig kegyetlen kritikusom voltál!...

Mihajlovna, m. f.: A halál, itt, az ablak alatt!...

Szemjonovics: Staffage!... Soha ilyen izgató játékot!... Ezt nem lehet színpadon utána csinálni!... *Ujjongva.* Micsoda színpad ez itt!... Megállt bennem a vér, mikor a versbe kezdtem... Ilyen lámpalázam még sohasem volt!...

Mihajlovna: Szemjon, mindenem, menekülj!...

Szemjonovics, szórakozottan: I... gen... át a jégén!... *Boldogan.* Ki ismer rám, ha te nem?... *Hirtelen magához öleli az asszonyt, gyermekes örömmel.* Vacogott a fogam... féltem, hogy kisiklik a hangom! Nehéz volt, de szép, gyönyörű!... *Messzi lövés.* Hallod?... *Ittasan.* Érted ezt?... Most lőtték le a pojacát, de a színész, az itt maradt!... *Felszakítja az ajtót, kint tombol a vihar.* Fogódz belém... Erősen... No most!... *Magával ragadja az asszonyt. Az ajtó nyitva marad, a szél besöpri a szobába a havat.*

Gyors függöny.